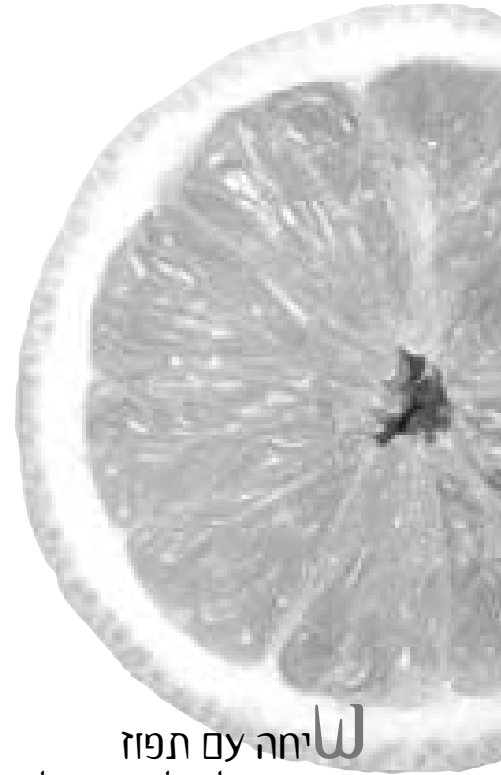

הזהות החילונית

פעם אחת זלתמיד

עודד לבנה

שיחה עם תפוז

השיחה התחילה על עניינים של מה בכך, אך התגלגלה מהר מאד לנושא של קבוצות זיהוי וקבוצות הזדהות. אני חושב שכל שיחה עם תפוז מגיעה בסוף לנושא הזה. לפעמים, בשיחות עם תפוזים, אתה מקבל תחושה שהתפוזים שונאים את מה שהם קוראים "קוסוקפים", כלומר – חיות וצמחים שאינם תפוזים, אבל התפוז הזה ממש לא. הוא פשוט שאל, התעניין. מעניין שלנו אין מילה מקבילה לקוסוקפים. לפחות אני לא מכיר אף מילה שמשמעה הוא "כל מה שחי או צומח ואינו תפוז", כולל אדם, פרה, חיטה, ענבים ואפילו אשכולית. בכלל זה אני משתמש במונח שהתפוז משתמש בו. התפוז שאל אותי, בלי שום עוינות, אלא מתוך עניין: תגיד לי, למה אתם, הקוסוקפים, אוכלים זה את זה? אני מבין שאתם אוכלים תפוזים. בסדר, אנחנו תפוזים ואתם קוסוקפים, אבל איך יכול להיות שקוסוקפים אוכלים קוסוקפים?

עודד לבנה, איש מחשבים הכותב באתר "חופש".

אבל איך תסביר את זה לתפוז? ניסיתי כך: "תראה, במציאות אין קבוצות. זה אתה שהחלטת לראות בכל הקוסוקפים קבוצה. במציאות אין להם שום דבר משותף, וגם לא צריך להיות." "אתה מגוחך – ענה לי התפוז – אתה אומר שאין קבוצה כזו קוסוקפים, וכרגע השתמשת במונח הזה בעצמך" "עשיתי את זה רק מסיבות של תקשורת: כדי לדבר איתך אני צריך להשתמש במילים שלך" "אבל בכל זאת יש משהו משותף לכל הקוסוקפים: אתם לא תפוזים. או שאתם לא עגולים או שאתם לא כתומים או שאתם לא מתוקים או..." כאן התפרצתי לתוך דברי התפוז: "לא מגדירים משהו במה שהוא לא". "מה?" "בדיוק מה ששמעת. לא מגדירים קבוצת השתייכות לפי מה שלא מאפיין את הקבוצה, אלא לפי מה שמאפיין את הקבוצה." "נו, אז תגיד לי מה מאפיין אתכם, הקוסוקפים?" "שום דבר. אין לנו שום דבר משותף יחד." "אתה יודע שיש אצלנו הרבה תפוזים שאומרים שהקוסוקפים הם חסרי זהות? אני שואל אותך כי אני רוצה להבין את הזהות הקוסוקפית." "אין דבר כזה. קבוצת ההזדהות שלי היא לא הקוסוקפים. הזהות האישית שלי איננה נובעת מזה שאני לא תפוז. היא נובעת מזה שאני אדם, מהזויג שלי, מהעם שלי ומהרקע שלי." התפוז נראה מבולבל: "אתה מפרט לי תת חלוקות של הקוסוקפים בתור הדברים שמשנים לך, אבל הדבר העיקרי, שאתה קוסוקפי, לא משנה לך. זהות שלי בתפוז היא שאני עגול, כתום, מתוק וכן הלאה. מה הזהות שלך כקוסוקפי?" אמרתי לתפוז שאין לי זהות בתור קוסוקפי. הוא היה נבוך ומאוכזב, ואמר לי שבויכוחים הפנימיים אצלם, אצל התפוזים, הוא תמיד תמך בדעה שבטח גם לקוסוקפים יש זהות קוסוקפית, כמו שלתפוז יש זהות תפוזית. נפרדנו כידידים, אך בהרגשה של החמצה.

כשביקשתי דוגמא, לא היו לו מילים, אז הוא צייר לי אדם אוכל בננה. חשבתי שגם הציור של הכבשה שאוכלת עשב מהנסיך הקטן יכול היה להתאים לו. אמרתי לתפוז שאני אדם וזו בננה, וזה לא אותו הדבר. הוא לא נתן חשיבות למונחים. התפוז אמר: "תראה: אני עגול, כתום, מתוק, יש לי פלחים וקליפה עם שמן אתרי, הגודל שלי והמשקל שלי הם מסויימים, אני חייב להיות מחובר לעץ וכן הלאה. אתם, הקוסוקפים, זה אחרת אצלכם. חלק לא מחוברים לעץ, כמעט אף אחד לא כתום, רובכם חסרי קליפה עבה ולא מתוקים." ניסיתי להסביר לתפוז: "תראה, אני מבין שאתה מזדהה עם כל התפוזים, ומזהה כל תפוז עם שאר התפוזים. ברור לי שמתוך כך אתה מזהה את כל מי שאינו תפוז..." "קוסוקפי" עזר לי התפוז, "אתה יכול להגיד קוסוקפי, שיהיה. ברור לי שאתה מזהה את כל הקוסוקפים אלה עם אלה, אבל אני לא מרגיש כקוסוקפי." התפוז לא נראה מבולבל. הוא נשמע יותר כמו מורה שתלמידו אינו מבין משהו: "תראה, כמו שיש גבוהים ונמוכים, כמו שיש חיים ומתים, כמו שיש בהירים וכהים, כך אתה יש תפוזים וקוסוקפים. או שאתה חי, או שאתה מת. או שאתה קוסוקפי או שאתה תפוז." אני חושב שזה היה הרגע בשיחה שבו הבנתי את ההבדל בין קבוצת זיהוי לקבוצת הזדהות. בשביל התפוז – כל התפוזים הם קבוצה. זו קבוצת ההזדהות שלו – הוא רואה את עצמו כחלק ממנה. מבחינת התפוז – קבוצת הזיהוי שלי היא "קוסוקפים", כלומר: לא תפוז. אבל זו לא קבוצת ההזדהות שלי. אני לא מגדיר את עצמי כ-"לא תפוז". אני לא חושב על עצמי בתור "משהו שאיננו עגול, איננו כתום ואיננו מחובר לעץ ואפילו אין לו קליפה". מבחינת התפוז יש משמעות עצומה לקבוצה "תפוזים", ולכן יש משמעות לקבוצה "קוסוקפים". מבחינתי אין לקבוצה השניה שום משמעות: אני והתפוז לא קרובים יותר ולא נמצאים יותר באותה קבוצה מאשר אני והתפוז.

שיחה עם חרדי

השיחה התחילה על עניינים של מה בכך, חדשות ופוליטיקה, אך התגלגלה די מהר לנושא של קבוצות זיהוי וקבוצות הזדהות: דתיים וחילוניים. אני חושב שלא מעט שיחות עם חרדים מגיעות בסוף לנושא הזה. השיחה היתה דומה בצורה מפתיעה לשיחה עם התפוז.

כשדיברנו על פוליטיקה שאל אותי החרדי כבדרך אגב:

"תגיד לי, למה אתם, החילונים, לא מסוגלים להתלכד? זה שהמפלגות שלכם נגד החרדים – את זה אני מבין; אנחנו חרדים ואתם חילונים, אבל תסביר לי למה החילונים כל כך מפולגים אלה נגד אלה? הרי כולכם חילונים".

גבוהים ונמוכים, כמו שיש חיים ומתים... את זה שמעתי כבר אתמול, ולא התכוונתי לשמוע שוב.

"אבל אתה זה שבחר לפי איזו חלוקה לפלג את האנשים. אתה יכול לפלג לישירים ורשעים, אתה יכול לפלג לדוברי עברית ושאינם דוברים עברית, אתה יכול לפלג לגברים ונשים, אתה יכול לפלג בכלל לאנשים וחיות, או אתה יכול לשים את כל האנשים והחיות באותו חלק ואת הצמחים בחלק אחר. הבחירה בחלוקה היא שלך. אתה מחליט מה חשוב".

"אתה רוצה להגיד לי שכשאתה פוגש אדם לא מטריד אותך אילו מצוות הוא שומר ואילו לא?" החרדי היה ממש מופתע.

"אפילו לא לשניה. זה חסר כל חשיבות בעיני אם הוא מניח תפילין או לא". כנראה שהוא חשב שחילונים בעצם יודעים שצריך לשמור מצוות, ועושים דווקא. אני לא תופס את עצמי כ-"לא חרדי". אני

שתיקה. "אתה חייב להגדיר כדי שתדע מי אתה", הוא ניסה.

"לא נכון. אני יודע מי אני גם בלי להגדיר". "אבל בשביל לדעת צריך להגדיר, לא?" "ממש לא. אני לא מגדיר אדם – אני פשוט מזהה אדם כשאני רואה אותו. אני לא מגדיר אהבה, אבל אני יודע מה זו אהבה. אני גם לא יכול להגדיר חיים. אם תחשוב על זה קצת, אז אפילו להגדיר מונחים פשוטים כמו שולחן לא כל אחד יכול, אבל כל ילד יודע מה זה שולחן. לא תמיד צריך להגדיר בשביל לדעת".

החרדי ניסה דרך אחרת: "אתה צריך להגדיר כדי שאחרים ידעו איך להתייחס אליך". "אחרים מגדירים אותי כמו שהם רוצים, בלי קשר לאיך שאני מגדיר את עצמי. הנה, אתה הגדרת אותי כחילוני, בלי שביקשתי ובלי לבקש את אישורי. במציאות אין קבוצות, אבל כל אחד משייך את הזולת לקבוצה".

שוב שתיקה.

אנחנו חרדים ואתם חילונים, אבל תסביר לי למה החילונים כל כך מפולגים אלה נגד אלה? הרי כולכם חילונים?

הלכתי הביתה וחשבתי לי למה מתגבשות שתי השיחות שהיו לי. סיכמתי אותן בשמונה נקודות:

- לא מגדירים אדם במה שהוא לא.
- כשאתה בקבוצה מסוימת – "קבוצת כל האנשים שאינם שייכים לקבוצה שלך" היא בעיניך קבוצת זיהוי, אבל בשבילם זו לא קבוצת הזדהות.
- כשמישהו קורא לך הרבה פעמים בשם "חילוני" אתה מתחיל לנסות להגדיר חילוני ולאפיין את עצמך כחילוני, וחבל.
- אני לא צריך להגדיר את עצמי.
- כל אדם מפלג את האנשים לקבוצות לפי קריטריונים שנראים לו חשובים.
- שמירת מצוות איננה קריטריון ראוי, מבחינתי, לפלג לפיו את האנשים.
- קשה לאנשים לקבל שהקריטריון שכל כך חשוב להם הוא חסר משמעות בעיני אחרים.
- זה שיש שם לקבוצה עדיין לא אומר שיש לה מכנה משותף ולא שזו קבוצת הזדהות.

לא רואה את עצמי בתור "מישהו שעובר על המצוות, שאינו מתפלל ואינו שומר דיני כשרות ונידה".

"אז למה אתה משתמש במונח "חילוני"?" "כדי שהשיחה איתך תהיה אפשרית. לא אני הגדרתי את עצמי כחילוני. אלא אחרים" "אני מבין, אבל עדין יש כמה דברים משותפים לכל החילונים: אתם לא חרדים, אתם לא לבושים כמו חרדים, אתם לא נועצים ברב, רובכם לא שומרים דינים כשרות, אתם מחללים שבת, ..."

מתוך הרגשת לאות של "בויכוח הזה כבר הייתי אתמול" עניתי לחרדי: "לא מגדירים משהו במה שהוא לא. לא מגדירים אדם בזה שהוא לא תפוז. לא מגדירים שולחן בזה שאין לו זימים. לא מגדירים חרדי בזה שהוא איננו מקדש את הפרה. העובדה ששני אנשים לא מניחים תפילין לא מקרבת אותם. גם סאדם חוסיין וגם קלינטון לא מניחים תפילין. זה לא מקרב אותם."

החרדי הבין את הנקודה הזו הרבה יותר מהר מהתפוז. אולי זו צורת החשיבה שנרכשת מעיסוק בתלמוד. בכל אופן, מונחים והגדרות הוא תפס בקלות, וכאן הוא טמן לי מלכודת, או ככה לפחות הוא חשב "אז אתה אומר שאתה לא מגדיר את עצמך כחילוני וגם לא כ- לא דתי".

"נכון, כי אלו תשובות על שאלות שחשיבותן נמוכה בעיני. כמו שאינני מגדיר את עצמי כ- "לא אוהד של הפועל אילת" או כ- "לא נהג מונית".

"אז איך אתה מגדיר את עצמך?", שאל, ושמן של חיוך ניצחון התגבש אל פניו.

"למה אני צריך להגדיר את עצמי?"

